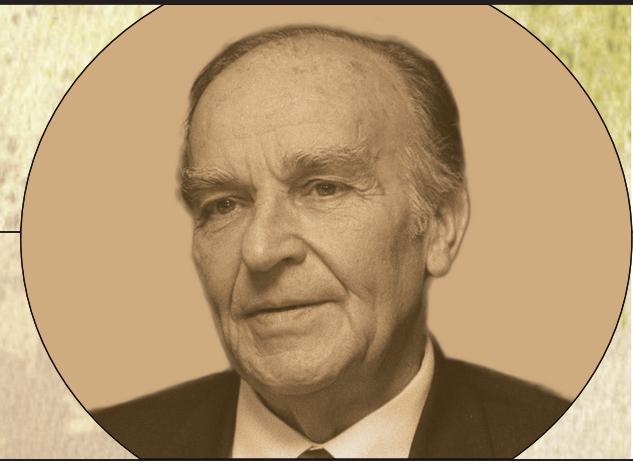

Dokumenti

Alija Izetbegović 1925-2003.

HILMO
NEIMARLJA

ZAGOVORNIK I BRANILAC SREDNJEG PUTA

Cijenjena porodico, prijatelji, saradnici i poštovaoci Alije Izetbegovića,

Alija Izetbegović je rođen sedam godina nakon prvog svjetskog rata u Bosanskom Šamcu, gradiću na sjeveru Bosne. Odrastao je i školovao se u Sarajevu, u vremenu u kojem svijet nije više imao nekadašnje nadvremenanske visine i ponore i u kojem su se postavljale jedne naspram drugih stare moći religije i nove moći nauke, a raznoliko mnoštvo ljudskih zajednica povezivalo i dijelilo u neravnopravnoj izloženosti jedinstvenim procesima povijesti. Bilo je to evropsko ili zapadno vrijeme svijeta, vrijeme intenzivnih zanimanja za svijet kao predodžbu i još intenzivnijih zabavljenosti svjetom kao voljom. Mislioci, pjesnici i umjetnici nastojali su oko saznavanja i predstavljanja svijeta, a političari, vojnici i trgovci činili su sve da vladaju i upravljaju svijetom. Prvi su željeli istinu o svijetu i ravnanje prema toj istini, sporili su se međusobno i osporavali su druge. Drugi su željeli gospodarenje nad svjetom, ignorirali su prve i međusobno se borili u podređivanju ljudi i institucija svom gospodarenju. Neuspjeh ili nemoć pjesnika, mislilaca i umjetnika u tom vremenu, koje je završilo u drugom svjetskom ratu, na upečatljiv način je izrazio anonimni njemački autor koji je sedam dana prije izbijanja rata napisao: "Da sam zaista pjesnik, trebalo bi da mogu sprijeti rat."

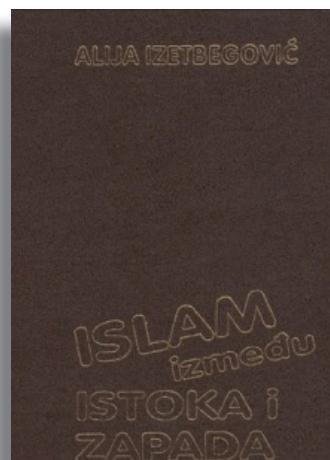
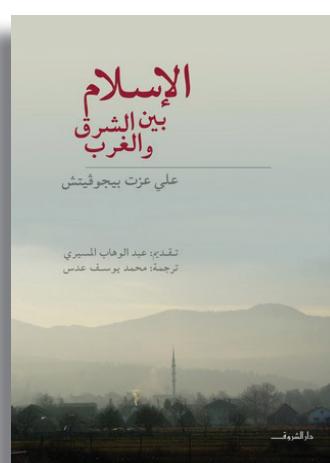
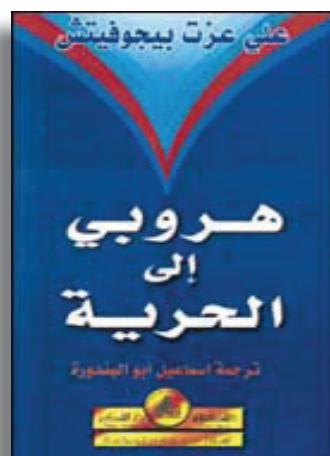
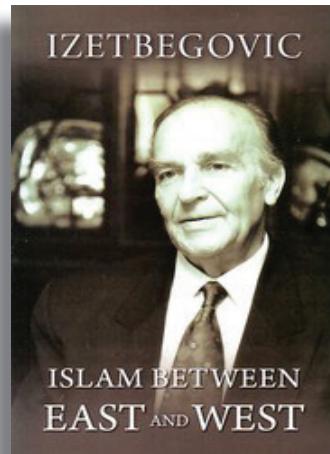
Tom vremenu sutona Zapada i druge noći svijeta pripadaju prva traganja Alije Izetbegovića. Traganja su imala elementarni oblik unutarnje rasprave vjernika koji teži sigurnosti u vjeri i racionaliste koji nije spremni da se određene suda razuma. U isti mah, sadržavala su izvornu napetost odnosnega prema svijetu na način mišljenja, u kojem se svijet želi saznati i tumačiti, i na način čina, u kojem se želi djelovati na svijet i mijenjati njegove zadane. Većina njegovih vršnjaka sličnih intelektualnih i socijalnih osjetljivosti, koji su jednako bili zainteresirani za istinu o svijetu i za ostvarenje pravde u svijetu, u tadašnjem su se Sarajevu, kao i u drugim gradovima Evrope, opredjeljivali za jedan svjetonazor protiv drugih svjetonazora i za jednu povjesnu akciju protiv drugih povjesnih angažmana. U prvim poratnim godinama, kada su nesaglasnosti u mišljenju ljudi i nepravde u odnosima među ljudima dobole novu određe-

nost, Alija Izetbegović je odredio svoje traganje i tokom dva naredna desetljeća radio je na djelu "Islam između Istoka i Zapada" kao njegovom ispunjenju.

Istok i Zapad tada su imali jasno geopolitičko značenje i označavali su strane u ideoškoj, političkoj i ekonomskoj podjeli svijeta. Podjela je imala globalnu tendenciju i kao suprotnost između socijalističkog i kapitalističkog bloka proizvodila je odlučne napetosti doba. U demokratskim zemljama Zapada nju se predstavljalo kao suprotnost slobode i sila prinude dok je u socijalističkim zemljama Istoka predstavljana kao suprotnost društvene pravde i klasnog izravljivanja. U oba bloka nastojalo se sav svijet podvrgnuti njezinim značenjima i praktičnim učincima; čovječanstvo se razvrstavalo u dva tabora, a narode koji nisu bili neposredni sudsionici blokovske podjele primoravalo se na sučeljavanje i prihvatanje vlastite sADBINE na putu kapitalizma ili socijalizma.

Naslov djela "Islam između Istoka i Zapada" upućivao je na geopolitičku i ideošku tematizaciju islama, na definiranje položaja muslimanskih zemalja u blokovskoj konstelaciji svijeta. Osnovna teza djela bila je da postoje tri integralna svjetonazora i da ih više ne može biti, jer oni predstavljaju tri elementarne mogućnosti cjelovitog pogleda na svijeta. To su religijski, materijalistički i islamski pogled na svijet. Oni su vizije svijeta kao cjeline sa svojim unutarnjim duhovnim oblicima i karakterističnim izrazima u religiji, umjetnosti, filozofiji. Svaki od njih uključuje također način gledanja kao aktivno određenje u svijetu, kao vrednovanje i procjenjivanje životnih pojava, kao ideošku, političku, ekonomsku i socijalnu orientaciju. Religijski i materijalistički svjetonazor su monistički sistemi koji se uzajamno isključuju u svojim načelima i sukobljavaju u svojim institucionalnim oblicima i streljenjima, a islamski sistem je dualistička sinteza suprotnih i protivrećnih načela, središnji put i način institucionalnog mirenja suprotnosti. To je islam koji istovremeno zagovara dobra ovostranog i onostranog svijeta, kojemu su jednako bliski intimni život u kulturni i javni život u civilizaciji, koji teži harmoniji osobne slobode i društvene odgovornosti.

Poruka "Islam između istoka i Zapada" bila je, dakle, da se istina i pravda ne mogu razdvajati, da socijalistički blok i kapitalistič-

ki blok prepostavljaju monističke sisteme i da svaki sadrži dio istine i pravde, te da se religija i nauka mogu susresti u zajedničkoj plodnosti i da je islam opcija sinteze. Programska smisao poruke bio je da se izbavljenje muslimanskog svijeta iz stanja opće ekonomske, socijalne, političke i kulturne bijede i dezorientiranosti ne može postići pukim preuzimanjem modela političkih i društvenih pokreta uvezenih sa Zapada već povratkom izvornim vrijednostima islama i obnovom dinamične islamske misli. A to je značilo da se izvorne vrijednosti islama ne mogu jednostavno primijeniti na inertno, ponavljajuće stanje muslimanskih naroda, već trebaju biti prihvate i kulturnohistorijski prerade u samorazumijevanju muslimanskih naroda i njihovih otuđenih elita.

Na kao čovjeka umjerenosti i muslimanske zajednice kao zajednice sredine. Na to što je kur'anska ideja sredine značila i kakav je oblik imala za Aliju Izetbegovića na najljepši način upućuje određenje sredine koje je Thomas Mann iznio u eseju o Goetheu i Tolstoju. Na kraju čudesnog eseja o dvojici vrhova svjetske književnosti, koji su dijelili najviše poštovanje prema islamu i ustajno bavljenje islamskim naslijednjem i kojih se zato treba dodatno sjećati u ovom vremenu kada mnogi nemuslimani islam doživljavaju kao prijetnju a pojedini muslimani im u tome vrijedno pomažu, Mann je na način uzvika izrazio svoje pronicanje sredine: "Plodotvorna poteškoća sredine, ti si sloboda i suzdržanost."

U životnim nastojanjima, žrtvama i postignućima Alije Izetbegovića, u njegovim odlučivanjima za slobodu i za suzdržanost, kur'anska misao sredine je imala upravo tu snagu teškoće koja je plodonosna i oblik slobode koja se potvrđuje suzdržanošću. Ona se tako očitovala kod njega kada je kao vjernik i intelektualac u tijeku pisao djelo o islamu, Istoku i Zapadu, ili kada je kao nepravedno osuđeni zatvorenik vanjskoj neslobodi, šutnji i mogućem padu u ništavilo suprotstavio slobodu vlastitog unutarnjeg života i osobnog dostojanstva, kao i kada je kao lider političke stranke i prvi predsjednik Predsjedništva suverene Bosne i Hercegovine svoj život podvrgao sADBINE svoje zemlje i naroda. Sjećamo se i pomalo zaboravljamo kako se ta sADBINA izvršavala, uz svjetsku pozornost i učešće osovijetskih sila Zapada i Istoka, u dramatskom dodirivanju krajnosti dobra i zla, pravde i nepravde, građenja i razaranja, smislila i besmisla.

Alija Izetbegović je bio musliman i Evropljanin koji je povezao Istok i Zapad prvo teorijski, u svoje najznačajnijem pisanim djelu, a onda ljudski i politički, u svojoj borbi za odbranu i opstojnost multietničke i demokratske Bosne i Hercegovine.

Vladao je sobom, svojim hodom srednjim putem, i zato je mogao utjecati na druge, usmjeravati druge. Charles Baudelaire je politiku okarakterizirao kao bezdušno znanje. Bosanskohercegovačko i bošnjačko političko nasljede Alije Izetbegovića je nasljede politike koja ima dušu.